

כִּיּוֹן דְּעֵבְדֵינוּ לִיָּה צָרָה כָּל שָׁכֵן דְּמִדְרוּ טָפִי. ולכן היו מתקנים את הכהן שתחתיו שבעה ימים קודם יום הכיפורים, כדי שיהיה לו צרה בכל הימים הללו, ויזהר לא להיטמא (גבורת ארי לעיל ב, א). וכיון שאמרו חכמים (סנהדרין קג, ב) כי אב אינו מקנא בבנו, לכן לא התקינו שבנו יאה מוכן תחתיו למלא מקומו, כי בנו אינו צרה ולא יתקנא בו (שׁו"ת חדות יעקב תניא סט, ב), בשם השפת צדיק; תורת אהרן [לגר"א קרול] פר' תצוה).

ומי סגי ליה בתקנתא, שאמנם מדאורייתא היה מועיל שיכינו לו אשה אחרת, ואם תמות אשתו ביום כיפור, יקדש מיד את זאת שהכינו לו, אך כיון שחכמים אסרו לשאת אשה בשבת ויום טוב מפני שנראה כקונה קנין (ראה ביצה לו, ב), לפיכך ההכנה לא מועילה (ריטב"א, בת' ראשון). או שהכנה לא מועילה אפילו מדאורייתא, משום שיש חשש שאשתו תמות כאשר יאה באמצע עבודה, ולא יוכל להפסיק לצאת ולכנס את זאת שהכינו לו (ריטב"א, בת' שני).

'ביתו' אָמַר רְחֵמָנָא. והצורך שיהיה לו אשה, הוא לעיכובא (אור שמח גירושין ח, כא, בדעת תוס' ישנים כאן; וראה לעיל ב, א, מה שכתבנו שם ד"ה ביתו). והוא צורך לכל עבודות היום (רמב"ם עבודת יום הכיפורים א, ב). ויש שמסתפק, שמאחר ו'ביתו' זה נאמר לגבי ידויו של הכהן הגדול על הפר שלו, שמא הצורך שיהיה לו אשה הוא רק עד זמן זה בלבד (גבורת ארי לעיל ב, א).

דְּכִנְיָס לָהּ - בחופה (גבורת ארי לעיל ב, א, בדעת רש"י סוכה כד, א). ויש סובר, שלא די בחופה, אלא צריך גם ביאה (תוס' ר"י הלבן; שׁו"ת הרמ"א קנה, בדעת הבבלי, אך הירושלמי שלהלן סובר שלא צריך ביאה). וכונסה קודם שבעת הימים בהם פורש מאשתו, שהרי באותם ימים אסור בתשמיש, ואף לכונסה בחופה אינו יכול, משום שאינו יכול לצאת מהלשכה, שהרי צריך פרישה כל שבעה (ע"פ תוס' ר"י הלבן, והטעם שאינה יכולה לבוא ללשכה ויעשו את החופה שם, ראה שמועת חיים, וראה מה שכתבנו לעיל ב, א ד"ה מפרשיש, אם מותר לו לצאת מהלשכה לזמן קצר).

ובירושלמי משמע, שמתקנים לו אשה קודם יום הכיפורים ואינו כונסה, ואם מתה אשתו ביום הכיפורים, מקדש ומכניס לחופה ביום הכיפורים את זאת שהתקינו לו. ואף שאסרו חכמים לשאת אשה בשבת ויום טוב, 'אין שבות במקדש' (ע"פ תוס' להלן ע"ב ד"ה לחדא, תוס' רא"ש, תוס' ר"י הלבן). ולדעת הירושלמי הוא היתר לכתחילה, אפילו אם אפשר לעשות באופן שהעמיד הבבלי - שאין בו שבות, ולדעת הבבלי היתרו שבות במקדש רק אם אי אפשר באופן אחר (ע"פ רעק"א להלן ע"ב; באר אברהם [לר"א משכיל לאיתן]). ואף שחופה זו אינה ראויה לביאה, שהרי יום הכיפורים אסור בתשמיש, סובר הירושלמי שהיא חופה, והבבלי לא פירש כאן כהירושלמי, כי כבתובות (נ, א). הסתפקה הגמ' אם חופה כזו היא חופה (שׁו"ת רעק"א קמא קנט, המבאר באופן נוסף את מחלוקת הבבלי והירושלמי, וראה שער המלך קידושין ה, א, ואישות י, ב, בחופת חתנים ד, שהאריך בזה). או סובר הירושלמי, שיש שני מיני נישואין, הראשון, שקונה אותה לירושה, להיטמא לה, לנדרים ולמעשי ידיה, וקנין זה חל בהכנסתה לרשותו. השני, שקונה אותה לדברים שבינו לבניה, וקנין זה הוא בחופה, ואם מתה אשתו הראשונה ביום הכיפורים, מכניס את הנישה לרשותו, ודי בזה שתיחשב 'ביתו' (חי הגרנט כתובות, ט). ויש סובר, שלדעת הירושלמי היה רק מקדש אותה, ודי בזה שתיחשב אשתו אף ללא חופה (מרומי שדה; הגהות מים חיים [לבעל הפרי חדש] עבודת יום הכיפורים א, ב).

הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסִי. ואף שזו 'הלכתא למשיחא', שאין הדבר נוגע למעשה רק לעתיד לבוא, ואם כן לכאורה אין צורך לפסוק את ההלכה בזה, כבר הקשתה הגמ' כך בכמה מקומות, ודחתה שאם כן לא נלמד סדר קדשים, והסיקה כי עלינו לעסוק גם בדינים הנוגעים לעתיד לבוא, ולכן לא ראתה הגמ' כאן צורך לחזור ולפרש זאת (ריטב"א בשם הרמב"ן, והוא בח' שבת קלג, א). ויש סוברים, שיש נפק"מ בדיון זה גם בזמן הזה, במי שהיה ממונה באיזה תפקיד ציבורי, והוצרכו להעבירו מתפקידו מחמת אונס ומינו אחר תחתיו, כשעובר אונסו של ראשון, חוזר הוא לתפקידו ואין נותנים לשני שום חלק בפרנסות, משום איבה של ראשון [אך נוהגים כבוד גם בשני, וכדוגמת המעשה המובא בגמ' (ברכות כח, א) ברבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה] (תוס', תוס' ישנים, וריטב"א בת' ראשון). ■ וכן הלכה (כרבי יוסי, וכדעה שניה) [משנ"ב קנג, קטו].

ומוֹדָה רַבִּי יוֹסִי שְׁאֵם עֶבֶר וְעֶבֶד עֲבוּדָתוֹ כְּשֶׁרָה - שאם עבר ועבד בשמונה בגדים, עבודתו כשרה, כי עדיין כהן גדול הוא, אלא שלכתחילה אינו עובד משום איבה, אבל אם עבד בארבעה בגדים, עבודתו פסולה משום 'מחוסר בגדים' (רש"י; תוס', ע"פ יד דוד; תוס' רא"ש; ריטב"א). ויש מפרשים להיפך, שאם עבר ועבד בארבעה בגדים, עבודתו כשרה, כי חזר להיות כהן הדיוט, אלא שלכתחילה אינו עובד משום 'מעלין בקודש ואין מורידין', אבל אם עבד בשמונה בגדים, עבודתו פסולה משום 'יתור בגדים' (תוס', ע"פ הגהות מים חיים [לפרי חרש] על הרמב"ם עבודת יום הכיפורים א, ג, פני יהושע מגילת ט, ב, ופמ"א י"ד סוף הל' תעובות כלל אין איסור חל על איסור ד"ה הן אמת, וראה מה שכתבנו לעיל יב, ב ד"ה כהן הדיוט).

ומוֹדָה רַבִּי יוֹסִי שְׁאֵם מַת רֵאשׁוֹן שְׁחֹזֵר לְעֲבוּדָתוֹ. אבל אם יש כהן חכם ממנו, השני אינו חוזר לעבודתו, אלא ממנים את החכם יותר, וכמבואר להלן (יה, א) שהכהן הגדול צריך להיות הגדול בחכמה מבין הכהנים (תוס' רא"ש; שיטמ"ק נדר מז, ב, בשם הרא"ש).

מִיתָה לֹא שְׂכִיחָא - שהמיתה בפתע פתאום אינה שכיחה, אך לזמן מרובה היא שכיחה, וחוששים לה (ע"פ תוס' רא"ש, תוס' לעיל ב, א ד"ה וחכ"א בת' ראשון, ורמב"ם בפיהמ"ש לעיל א, א). ויש שפירש, שמיתה שכיחה, רק שאינה שכיחה כל כך כטומאה [ועל כן לא חששו לה], ומה שאמרה הגמ' שאינה שכיחה, כוונתה שביחס לטומאה היא נחשבת לא שכיחה (שׁו"ת בית יוסף דיני יבום וחליצה, ד, וכתב שזו כוונת רש"י שטומאה שכיחה על ידי קרי או תזת צינורא מעם הארץ, לומר שביחס לטומאה נחשבת המיתה לא שכיחה).

וכיון שכל טעמם של חכמים הוא משום שמיתה לא שכיחה, על כן אם אשתו של הכהן הגדול חולה, מודים חכמים לרבי יהודה שחוששים שתמות, ומתקנים לו אשה אחרת (חידושים וביאורים לעיל ב, א).

וּרְבִּנָּן אֵי אִיכָא לְמִיחַשׁ אֶפִּילוּ לְמִיתָה דְּהָרִין חֵישִׁינָן, ורבי יהודה סובר שמיתה של אחד מצויה אף בתוך זמן קצר, ומיתה של שנים אינה מצויה (תוס' יבמות כו, ב ד"ה למיתה).

כֵּהֵן גְּדוֹל זָרִיז, ונשמר מן הטומאה (רש"י), וגם מן הקרי זריז הוא שלא להרהר, ונשמר משאר דברים המביאים לידי קרי. ועוד, שאמרו באבות (ה, ה) כי מעולם לא אירע קרי לכהן גדול ביום הכיפורים (תוס' ר"י הלבן, אך ראה ביאורו לעיל יב, ב, שבבית שני לא זכו לנס זה).